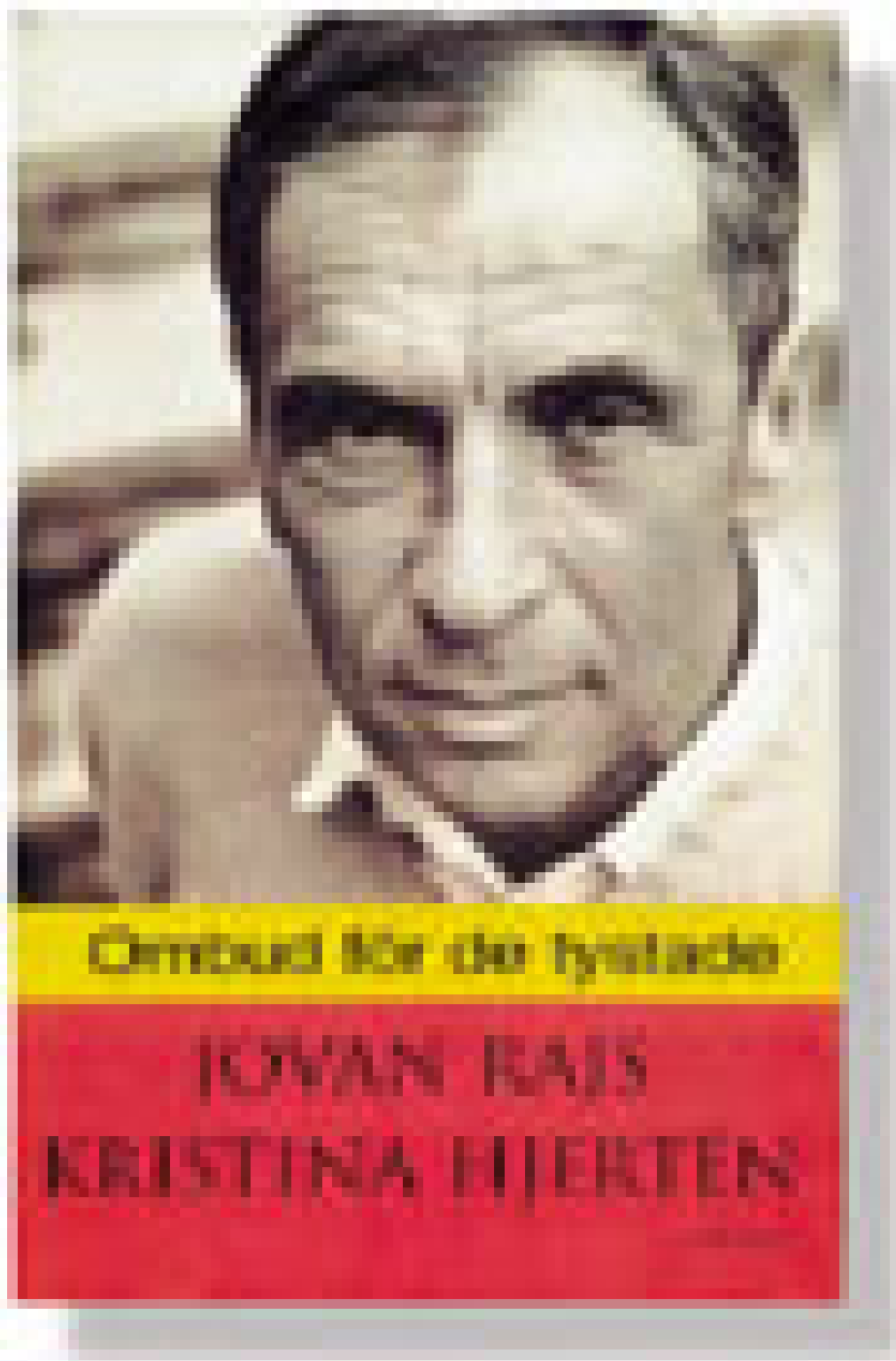

Åpenhjertig fra svensk rettsmedisiner

BOKOVERSIKT

Professor i rettsmedisin ved Karolinska Institutet i Stockholm, Jovan Rajs, har gitt ut sine erindringer. Det er en dramatisk beretning. Som serbisk jøde født i 1933, begynner hans bevisste erindring med tyskernes angrep på Jugoslavia 6. april 1941. Deretter følger år med grov undertrykkelse, i skjul hos familie og i forskjellige konsentrasjonsleire. Han mistet alle sine nærmeste. Etter krigen studerte han medisin i Titos Jugoslavia og ble rettsmedisiner. Til Sverige kom han i 1968, og ble i 1986 professor ved Karolinska Institutet.

Fortellingen er ført i pennen av journalisten Kristina Hjertén, og det er klipp fra dagbøker og egne barnetegninger fra krigstiden. Det hele er krydret med filosofiske betraktninger og kommentarer til aktuelle samfunnsspørsmål. Teksten er brutt opp med innslag fra en tur til Jugoslavia i 1999, der Rajs og Hjertén oppsøker de gamle stedene samt gjenlevende venner og familie. Det er også et sideblikk til Milosevic og NATOs krig.

Beretningen fra krigsårene 1941 – 45 er meget sterk, men ikke ensidig hatefull mot undertrykkerne. Han ser også moralsk svikt hos fangene og hos seg selv. Han minnes sin gamle lærer Löwinger som han nektet en kopp vann i en presset situasjon. To dager etter døde læreren. Skjebnen til bestevennen, Grönpitt, blir han ikke ferdig med. Sammen med mange andre barn ble han styrtet levende ned i en grop med brennende olje fordi krematoriet i Auschwitz ikke hadde tilstrekkelig kapasitet.

Den delen av boken som omhandler tiden under nazismen og kommunistregimet til Tito er et gripende vitnesbyrd om hendelser som vi ikke har lov å glemme.

Det er også tankevekkende å lese om tiden i Sverige og de saker som professor Rajs har stått midt oppe i – for eksempel det såkalte parteringsdrapet på en prostituert kvinne som hans egen stipendiat og nære medarbeider ble anklaget for å stå bak. Dessuten mange andre saker der de sakkyndige har strides. Svakheten ved denne delen av boken er kanskje at konfliktene ligger for nær i tid, slik at den nødvendige distanse til hendelsene mangler.

Ett poeng fra den siste delen av boken kan vi i Norge med fordel ta med i vår egen debatt om organisering av rettsmedisinsk sakkyndigvirksomhet: Da det viste seg umulig å drive rettspatologi med Sosialstyrelsen som arbeidsgiver, mente noen at virksomheten skulle underlegges Rikspolisstyrelsen. Samarbeid med politiet er nødvendig, men man bør som frittstående sakkyndige ikke være underlagt deres etat, hevdet Rajs. I Titos Jugoslavia hadde han erfart at man som rettsmedisinsk sakkyndig kunne bli satt under politisk press. Å organisere rettsmedisinsk sakkyndigvirksomhet under politiet kan være uheldig for rettssikkerheten endog i et demokrati, sa han og foreslo at rettsmedisinen skulle organiseres som et eget verk. I 1991 fikk man i Sverige Råtsmedicinalverket som et selvstendig organ med eget budsjett. Det er bred enighet om at dette er en god ordning.

Boken er et viktig dokument fra en person som har opplevd det utenkelige og som stadig lever og virker iblant oss. Den anbefales til alle samfunnsengasjerte kolleger.

Torleiv OleRognum

Rettsmedisinsk institutt

Oslo

Publisert: 30. juni 2001. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 3. mars 2026.